

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 102

Persian (M A)

Topic: Mohtasham Kashani (Cont...)

شمس الشعرا کمال الدین محتشم کاشانی یکی از سرایندگان توانای عصر صفوی و بزرگ ترین مرثیه سرای خاندان پیامبر اکرم(ص) در تاریخ ادب ایران است. شاعری که حماسه کربلا را با شعر "باز این چه شورش است" تصویرسازی کرد. بزازی که بافنده شعر شد و در یادها و تاریخ ماندگار شد. وی در دو رساله جلالیه و نقل عشاق خود غزلیاتی در سبک وقوع دارد و در سایر غزلیات خود به سبک عبد الرحمن جامی، بابافغانی شیرازی و وحشی بافقی نزدیک می شود که با سبک عراقی ارتباطی تام و تمام پیدا می کند ولی در قصیده همانند قدما از سبک خراسانی سود جسته است. ترکیب بند عاشورایی او، نمونه بارزی از سبک عراقی در زبان فارسی است.

دیوان محتشم مشتمل بر: قصاید، غزلیات، مرثی، مدایح، قطعات، رباعیات و مثنویات است که قسمت قصاید را «جامع اللطایف» و قسمت غزلیات را «نقل عشاق» نامیده است. تقی الدین کاشی، از سه دیوان صبائیه، جلالیه و شبابیه که روی هم هفت هزار بیت می شوند و دیوان قصاید ائمه (ع) و مدح پادشاهان که هشت هزار بیت است و رساله معیات و تواریخ به عنوان آثار محتشم کاشانی نام می برد. «کلیات محتشم» شامل هفت دیوان: «صبائیه»، «شبابیه»، «شبییه»، «جلالیه»، «نقل عشاق» ، «ضروریات» و «معیات» است که به دست میر تقی الدین کاشی تنظیم شده.

جابر انصاری در مورد محتشم کاشانی گفته است: محتشم کاشانی را باید پدر مرثیه سرایی عاشورایی دانست. همچنین او اضافه می کند که: این شاعر فرهیخته بهترین منظومه نمایشی را به یادگار گذاشته

و از طریق زبان شعر به ترویج فرهنگ عاشورا در میان مردم به خصوص مداحان اهل بیت پرداخته است. عباس مشفق کاشانی نیز عقیده دارد که محبت، استواری و اعتقاد محتشم کاشانی به اهل بیت موجب شده تا بعضی از پادشاهان صفوی مانند: شاه طهماسب به اشعار مذهبی علاقه مند شوند. او همچنین اضافه می کند که: ترکیب بند مشهور این شاعر پر آوازه و مرثیه سرای ایرانی که برای امام حسین و شهدای کربلا سروده موجب جلب توجه بسیاری از شاعران اهل تشیع و به خصوص فارسی زبانان و زبانزد خاص و عام شده است.

نمونه اشعار محتشم کاشانی:

باز برخاسته از دشت بلا گرد سپاه

آرزو سایه سپه فتنه جنبت کش شاه

زبان محتشم زبانی صریح و ساده و به دور از هرگونه تکلف و تصنع است؛ هر چند زبانی شاعرانه و تصویری است و از ترکیبات مختلف بهره فراوانی برده اما در واقع احساسات و عواطف صادقانه مذهبی خود را با زبانی روان و ساده بیان کرده است. زبان مرثیه های محتشم بسیار صمیمانه و عاطفی بود. در مرثیه محتشم اسم های ذات بسامد دارند و به واژگانی چون خاک، خون، آب، نیزه، غبار، خنجر و خیمه محدود می شوند که با حال و هوای صحنه کربلا مطابقت دارد. تشخیص و تجسیم را می توان ۲ بازوی پرتوان استعاره در شکل گیری تصاویر به شمار آورد به ویژه تشخیص که موجب غنای تصاویر شعری می شود زیرا شاعر با تصرف در عناصر بی جان و بخشیدن صفات، حالات و عواطف انسانی به آنها، روح و حیات و زندگی را در کالبد آنها می دمدم و موجب پویایی و حرکت تصاویر شعری می شود.

در اشعار عاشورایی بیشترین تصاویر هنری استعاره و سپس تشبیه است. مرثیه محتشم در حدقابل توجهی از این ۲ صنعت بهره مند است و دامنه وسعت و تنوع آن نسبتاً زیاد است. برتری محسوس عناصر طبیعت و جلوه های آن لطافت خاصی به شعر محتشم بخشیده است. او از اقسام عناصر برای تصویرسازی خود استفاده کرده است که البته چنان که گفته شد، طبیعت نقش بیشتری در تصاویر محتشم دارند.